

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato:

24/4-17 / EAL

30.08.2024

Etikkrådets arbeid med selskaper som har virksomhet i tilknytning til Vestbredden/Gaza

1 Innledning

Etikkrådet viser til Finansdepartementets brev 27. juni 2024, hvor departementet ber Etikkrådet om å redegjøre for bakgrunnen for omtalen i sin årsmelding av arbeidet med selskaper som har virksomhet knyttet til de okkuperte palestinske områdene, samt hvordan rådet følger opp forholdene som er omtalt i årsmeldingen.

I årsmeldingen for 2023 ga Etikkrådet en særskilt omtale av sitt arbeid med selskaper med tilknytning til konfliktområder. Bakgrunnen for dette var at det de siste årene har vært et tiltagende antall alvorlige konflikter i land hvor flere av fondets selskaper har tilknytning. Rådet hadde derfor brukt mye ressurser på å undersøke om selskaper medvirket til normbrudd i slike situasjoner. I årsmeldingen beskrev rådet sitt arbeid med selskaper som har tilknytning til konfliktene i Myanmar, Ukraina og Vestbredden/Gaza (betegnet som OPT, *okkupert palestinsk territorium*). Spørsmålet Finansdepartementet stiller, gjelder følgende avsnitt:

ETIKKRÅDET

Postboks 8008 DEP

N-0030 OSLO

WWW.ETIKKRADET.NO

«Dersom selskaper i SPU har virksomhet i OPT av den typen som tidligere har vært ansett som grunnlag for utelukkelse, vil Etikkrådet anbefale utelukkelse av disse. I tillegg er det spørsmål om Etikkrådet har trukket for snevre grenser for selskapers uakseptable medvirkning til folkerettsbrudd i OPT-sakene. Det er i høy grad skjønnsmessig hvor denne terskelen bør ligge, og den kan også påvirkes hvis alvoret i normbruddene øker. Da Etikkrådet vurderte de første selskapene og la grunnlaget for sin praksis for vurdering av OPT-sakene rundt 2005-2006, var normgrunnlaget mindre utviklet enn det er i dag, og selskapsansvaret mindre tydeliggjort. Etikkrådet følger utviklingen i OPT nøye, og vil fortløpende vurdere om det er grunnlag for å anbefale utelukkelse fra SPU av ytterligere selskaper.»¹

Etikkrådet vil i dette brevet utdype hva som ligger i dette avsnittet og vil også informere om prosessen fram mot en anbefaling om utelukkelse eller observasjon av et selskap, samt utdype innholdet i normgrunnlaget mv. Avslutningsvis vil vi oppsummere Etikkrådets arbeid med saker knyttet til Vestbredden og til krigen i Gaza.

Når Etikkrådet i det siterte avsnittet henviser til utviklingen i normgrunnlaget, sikter rådet til at det i dag er tydeligere forventninger til hva selskaper skal gjøre for å unngå å medvirke til alvorlige normbrudd. Etikkrådet oppfatter videre at det i større grad enn tidligere er enighet om at selskaper har et ansvar for hele leverandørkjeden, også for bruken av selskapets produkter i noen situasjoner. Det er nå også veletablert at kravet til selskapers aktsomhet skjerpes når de risikerer å medvirke til svært grove normbrudd, slik tilfellet kan være i konfliktsituasjoner.

I tillegg har konfliktnivået på Vestbredden eskalert. Det gjelder særlig etter at Hamas angrep Israel 7. oktober i fjor, men trenden var tydelig også før dette. Det er da naturlig at Etikkrådet prioriterer arbeidet med selskaper med virksomhet i tilknytning til Vestbredden høyere. Samtidig har det i juli i år kommet en lenge avventet avklaring av folkerettslige spørsmål på Vestbredden som også får konsekvenser for hvordan Etikkrådet vurderer selskapers medvirkning til normbruddene der.

Rådet viser til at Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) den 30. desember 2022, gjennom resolusjon fra FNs generalforsamling, ble bedt om å vurdere de juridiske konsekvensene av den israelske okkupasjonspolitikken i de okkuperte palestinske områdene. Etter en omfattende høring med stater i februar 2024 kom ICJ med sin rådgivende rettsuttalelse 19. juli i år. Gjennom denne rettsuttalelsen tar ICJ stilling til flere nye faktiske og rettslige spørsmål knyttet til Israels politikk og praksis i de okkuperte palestinske områdene, inkludert Øst-Jerusalem. Domstolen slår blant annet fast at selve okkupasjonen,

---

¹ Omtalen av Etikkrådets arbeid med selskaper i tilknytning til Vestbredden/Gaza står i kap. 5.2 i årsmeldingen, tilgjengelig her: [Etikkrådet - Årsmelding 2023 \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

Israels bosettingspolitikk og den måten Israel bruker naturressursene i områdene på, er i strid med folkeretten.²

Den alvorlige situasjonen som har oppstått på Gazastripen etter 7. oktober 2023, har ført til at ICJ på anmodning har åpnet sak om hvorvidt Israels handlinger og uttalelser utgjør brudd på folkemordkonvensjonen. Beslutning i saken vil trolig foreligge først om flere år. Behandlingen gir ICJ rett til å utstede midlertidige rettskjennelser som er folkerettslig bindende for Israel, og som også har effekter for andre statsparter til folkemordkonvensjonen. De har plikt til ikke å medvirke til brudd på konvensjonen, samt en mer generell plikt til å hindre brudd. Hittil har domstolen i tre omganger kommet med konkrete pålegg om hva Israel må gjøre for å begrense risiko for at brudd på konvensjonen finner sted, deriblant å følge humanitærrettens regler for stridighetene, samt å sørge for at humanitær hjelp slippes inn til befolkningen på Gaza.³

I forlengelsen av folkemordsaken mot Israel har ICJ også fått til behandling en sak mot Tyskland, hvor ICJ skal ta stilling til om Tyskland bryter folkeretten gjennom å eksportere våpen til Israel som *kan* benyttes til å begå internasjonale forbrytelser under krigen på Gaza.⁴

En rekke rapportører og organer i FN-systemet har presentert sine synspunkter gjennom den brutale krigen på Gaza. Den 19. juni 2024 presenterte FNs uavhengige undersøkelseskommisjon med mandat til å ta stilling til saken en rapport om Israel-Hamas-krigen for FNs menneskerettighetsråd, hvor kommisjonen konkluderte med at israelske myndigheter er ansvarlige for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten begått under militære operasjoner og angrep i Gaza siden 7. oktober 2023. Kommisjonen fant også at palestinske væpnede grupper er ansvarlige for krigsforbrytelser begått i Israel.

Selskaper i fondet som har tilknytning til Gaza, blir i Etikkrådets arbeid behandlet separat fra selskaper med tilknytning til okkuperte områder på Vestbredden. På Gaza handler normbruddene i hovedsak om måten Israel fører krig på etter 7. oktober. Selskaper med tilknytning til krigen i Gaza vil i dagens situasjon først og fremst rammes av retningslinjenes

---

² Den internasjonale domstolens rådgivende uttalelse 19. Juli 2024: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf>.

³ I en kjennelse om midlertidige tiltak 26 januar 2024, slo ICJ fast at Israel måtte sikre at militæret ikke begår folkemord, og hindre og straffeforfølge offentlige uttalelser som kan anses som oppfordringer til folkemord i Gaza. Domstolen krevde også tiltak for å sikre at grunnleggende tjenester og humanitær bistand får tilgang til Gaza.: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>
Domstolen har skjerpet påleggene i to etterfølgende avgjørelser, den 28. mars 2024: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-00-en.pdf>, og den 24. mai 2024: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-ord-01-00-en.pdf>

⁴ Alleged Breaches of Certain International Obligations in respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany): <https://www.icj-cij.org/case/193>

§ 4 c som gjelder «salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene», selv om også §4 b vil være relevant for selskaper som på ulike måter kan medvirke til krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten eller risiko for folkemord.

På Vestbredden er normbruddene knyttet til Israels langvarige okkupasjon og virkemidler for å befestet eller ekspandere sivil kontroll over okkupert område (okkupasjon og diskriminering). Her har normbruddene blitt klart grovere de siste årene. Selskaper med tilknytning til Vestbredden vurderes etter retningslinjenes § 4 b, «alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner» eller retningslinjenes § 4 h «andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer».

2 Etikkrådets arbeidsmetode

Etikkrådet tar utgangspunkt i offentlig tilgjengelig informasjon, for eksempel ulike oversikter og rapporter fra internasjonale organisasjoner og anerkjente sivilsamfunnsorganisasjoner. I situasjoner hvor det er omfattende usikkerhet eller uenighet knyttet til de faktiske forhold, legger rådet til grunn faktabeskrivelser fra autoritative instanser som har tilgang til førstehåndskilder, gode verifikasjonsmetoder eller som har mandat til å presentere omforente beskrivelser.

Det er et gjennomgående trekk ved Etikkrådets arbeid at størrelsen på et selskap eller på SPUs eierandel *ikke* tillegges vekt i de etiske vurderingene. Rådets arbeid starter med en overordnet vurdering av om den type virksomhet som et selskap i fondet driver med eller er assosiert med, kan kvalifisere for utelukkelse fra fondet etter de etiske retningslinjene. Deretter forsøker rådet å verifisere konkrete fakta rundt normbrudd og selskapet. I denne prosessen vil noen selskaper falle ut av vurderingen fordi selskapets aktivitet ikke er relevant for normbruddene, eller fordi tilknytningen mellom selskapet og normbruddene er for svak. Hvis rådet etter innledende undersøkelser fortsatt antar at et selskap kan kvalifisere for utelukkelse, sender rådet et utkast til tilråding til selskapet for kommentar. Selskapers respons varierer. Noen selskaper besvarer ikke Etikkrådets henvendelser, andre inviterer til dialog. I mange tilfeller kommer det i løpet av prosessen fram informasjon som viser at faktum i saken er annerledes enn hva som opprinnelig var antatt. Hvis Etikkrådet etter denne prosessen fortsatt mener at selskapet bør utelukkes fra SPU eller settes til observasjon, avgir rådet sin tilråding om dette til Norges Bank, som så tar stilling til saken.

Når Norges Bank har fattet sin beslutning og eventuelt avhendet sine verdipapirer i selskapet, offentliggjør banken beslutningen samtidig som Etikkrådet offentliggjør sin tilråding. I tilfeller hvor banken skal avhende verdipapirer, vil offentliggjøring skje først etter at nedsalget er sluttført. Tiden dette tar varierer og er utenfor Etikkrådets kontroll.

Det er altså lagt opp til grundige prosesser som er ment å redusere risikoen for å fatte beslutninger på feilaktig grunnlag. Utelukkelse fra fondet legges merke til i markedet, av andre stater og av sivilsamfunnsorganisasjoner, og kan ha konsekvenser både for selskapene det gjelder og for fondets omdømme. Offentligheten rundt utelukkelsene stiller særlige krav til etterrettelighet og grundighet som ikke alle andre investorer står overfor. Fondets posisjon gjør også at aktører fra inn- og utland arbeider for å påvirke rådets konklusjoner, særlig i saker som har stor synlighet eller kan utnyttes til å øve politisk press. Etikkrådet anser at

grundighet og konsistens i arbeidet er den beste måten å redusere risiko knyttet til den etiske forvaltningen av fondet.

3 Normgrunnlag for anbefalinger om observasjon eller utelukkelse av selskaper fra SPU

3.1 Retningslinjene og føringer for tolkningen av disse

Grunnlaget for Etikkrådets arbeid er retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland («de etiske retningslinjene»), som er fastsatt av Finansdepartementet og forankret i Stortinget. Ved tolkningen av retningslinjene tar Etikkrådet utgangspunkt i føringer som er gitt gjennom tidligere stortingsbehandlinger, inkludert utredningene som ligger bak forslagene som har fått tilslutning i Stortinget.

Den siste omfattende gjennomgangen av de etiske retningslinjene ble gjort av Mestad-utvalget i NOU 2020:7, «Verdier og ansvar - det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland», som ble lagt fram for Stortinget i 2021, jf. Meld. St. 24 (2020-2021) og Innst. 556 S (2020-2021). I den sammenheng ble det gitt en rekke generelle føringer for tolkningen av de etiske retningslinjene som har betydning for Etikkrådets vurdering av selskaper med tilknytning til Vestbredden:

- Formålet med utelukkelse av selskaper fra fondet er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til grove etiske normbrudd.
- Terskelen for utelukkelse av selskaper skal være høy, selv om uttrykket «medvirkning» etter retningslinjene ikke har samme høye terskel som strafferettslig medvirkning. Begrepet brukes synonymt med «bidrar til».
- Utelukkelse fra fondet er ikke ment som en mekanisme for å straffe selskaper for handlinger som er begått tidligere, men for å bryte fondets tilknytning til uakseptable forhold som er pågående eller framtidige.
- Et selskap som har det direkte ansvaret for et normbrudd, kan utelukkes på bakgrunn av mindre alvorlige forhold enn et selskap som medvirker til et normbrudd som andre har ansvaret for.
- Kriteriene reflekterer internasjonale og norske grunnleggende etiske verdier. Forankring i internasjonale konvensjoner, standarder og retningslinjer gir et godt grunnlag for slik konsensus, selv om dette ikke er hensiktsmessig for alle kriteriene.
- Utenrikspolitiske hensyn ligger utenfor formålet med forvaltningen av SPU.
- FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper vil være til hjelp i Etikkrådets arbeid, blant annet ved å klargjøre hvilke forventninger som bør stilles til selskaper. Kriteriene og terskelen for utelukkelse av selskaper bestemmes imidlertid av retningslinjene og kan ikke utledes av disse instrumentene.
- Selskaper skal vurderes opp mot samme etiske standard, også selskaper som er hjemmehørende i land med en lovgiving og et normgrunnlag som avviker fra det normgrunnlaget som fondet bygger på.

3.1.1 Krig- og konfliktkriteriet (retningslinjenes § 4 b)

Om krig- og konfliktkriteriet sier Meld. St. 24 (2020-2021) blant annet:

«Krig- og konfliktkriteriet gjelder brudd på individers rettigheter i krig og konflikt. Det omfatter internasjonale forbrytelser som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. I tillegg omfatter kriteriet hendelser som innebærer en uakseptabel risiko for andre alvorlige brudd på humanitærretten eller menneskerettighetene i konfliktsituasjoner. Kriteriet er følgelig bredt anlagt. Ettersom virksomhet i krig- og konfliktområder innebærer en betydelig etisk risiko, forventes selskaper å gjøre særlig grundige aktsomhetsvurderinger for å unngå medvirkning til at sivilbefolkningen blir utsatt for overgrep.

Departementet merker seg problemstillingene som løftes frem av flere høringsinstanser. Et sentralt premiss for departementets vurderinger, er at SPU er en finansiell investor og ikke et politisk verktøy. Flere av de hensynene som enkelte høringsinstanser peker på, kan ha grenseflater mot utenrikspolitiske hensyn som ligger utenfor formålet for forvaltningen av SPU.»⁵

3.1.2 Våpensalgkriteriet (retningslinjenes § 4 c)

Våpensalgkriteriet ble innført etter forslag fra Mestad-utvalget og retter seg mot selskaper som selger våpen til parter hvor det er et gjennomgående trekk ved krigføringen at målutvelgelse, forholdsregler eller proporsjonalitetsvurderinger svikter, slik at sivile i stor grad rammes.

Stortingsmeldingen gjengir blant annet følgende fra utvalgets utredning: «Utvalget ser det som rimelig at selskaper som utelukkes etter dette kriteriet, blir utelukket frem til det er klart at dets leveranser til den aktuelle staten har opphørt, eller dersom den aktuelle konflikten har opphørt. Et selskap kan over tid ha leveranser av flere typer våpen og militært materiell til samme stat. Bare nye leveranser av våpen som i seg selv ville vært grunnlag for utelukkelse etter kriteriet, bør etter utvalgets mening være grunnlag for å opprettholde utelukkelsen av et selskap.»⁶

Departementet fastlegger at begrepet våpen i denne sammenhengen også kan omfatte ammunisjon og militært materiell, og at det sentrale er bruken og konsekvensene for sivile.

3.2 Internasjonale normer

Både når det gjelder krig- og konfliktkriteriet og menneskerettighetskriteriet, er normgrunnlaget nedfelt i internasjonale konvensjoner, og det foreligger ofte også tolkningsuttalelser fra organene som overvåker disse.

Av særlig relevans for OPT er Genèvekonvensjonene som består av fire traktater som omhandler beskyttelse av ofre for krig og konflikt. Etter fjerde Genèvekonvensjon, artikkel 49, sjette ledd, forbys okkupasjonsmakten å flytte deler av sin befolkning til et område som den okkuperer. Videre forbyr artikkel 53 okkupasjonsmakten å ødelegge løsøre eller fast eiendom som individuelt eller kollektivt tilhører privatpersoner, staten eller offentlige

---

⁵ Meld. S. nr. 24 (2020-2021), kap. 7.5.3. Høringsinnspillene det vises til, dreier seg om selskaper med virksomhet i tilknytning til OPT.

⁶ Meld. S. nr. 24 (2020-2021), kap. 7.5.4.

institusjoner, sosiale organisasjoner eller samvirkelag, unntatt i de tilfeller hvor militære operasjoner gjør slik ødeleggelse absolutt nødvendig.⁷

Det er bred internasjonal enighet om at bosettingene på Vestbredden er folkerettsstridige. Både FNs sikkerhetsråd og FNs generalforsamling har motsatt seg videre etablering av bosettinger. Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) har bekreftet at den fjerde Genèvekonvensjonen gjelder for de israelskokuerte områdene, og har slått fast at bosettingene er i strid med konvensjonen.^{8,9,10}

3.2.1 Saker for Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) i nyere tid

Som nevnt innledningsvis avga ICJ i juli i år sin rådgivende uttalelse vedrørende Israels politikk og praksis i de okkuperte palestinske områdene, inkludert Øst-Jerusalem. Uttalelsen var basert på informasjon innhentet fra over 50 stater og internasjonale organisasjoner. Noen av spørsmålene som tas opp i domstolens rådgivende uttalelse, har vært behandlet før, men aldri tidligere har et internasjonalt organ foretatt en så grundig og tydelig vurdering av de rettslige implikasjonene av konflikten. Selv om en rådgivende uttalelse fra ICJ ikke er rettslig bindende i seg selv, foretar domstolen i slike saker flere vurderinger som har ulik folkerettslig vekt og relevans. I denne saken avklarer ICJ en rekke spørsmål og setter klare forventninger til både internasjonale institusjoner og stater.

Domstolens klare flertall konkluderer med at den pågående okkupasjonen av palestinske områder er i strid med folkerettens regler om maktbruk og palestinernes rett til selvbestemmelse, og at okkupasjonen i seg selv er ulovlig (avsn. 261). Domstolen understreker forutsetningen om okkupasjonens midlertidige karakter, og at å utøve suverenitet over okkupert territorium er ulovlig, uavhengig av okkupasjonens varighet. Videre gjentar domstolen sin konklusjon fra 2004 om at Israels bosettingspolitikk, inkludert overføringen av israelske bosettere til Vestbredden og Øst-Jerusalem, samt opprettholdelsen av bosettingene, er i strid med artikkel 49 i den fjerde Genèvekonvensjonen. Domstolen konkluderer også med at

---

⁷ Lovdata: <https://lovdata.no/pro/#document/TRAKTAT/traktat/1998-07-17-2>. Se også Den Internasjonale Røde Kors Komiteen, kommentarutgave til fjerde Genève-konvensjon, artikkel 49, (1958) side 283.

⁸ Sikkerhetsrådets resolusjon 446 (22. mars 1979), vedtatt med 12 stemmer for, ingen mot og 3 avholdende (Norge, Storbritannia og USA), bekreftet på nytt at den fjerde Genève-konvensjonen var gjeldende, og motsatte seg etableringen av israelske bosettinger i de okkuperte områdene: <http://unscr.com/en/resolutions/446>.

⁹ I sin rådgivende uttalelse av 9. juli 2004 om de rettslige konsekvensene av byggingen av en mur i de okkuperte palestinske områdene kom ICJ til at Israel hadde brutt flere folkerettslige forpliktelser ved å bygge en mur på Vestbredden. Domstolen avviste Israels påstand om at den fjerde Genève-konvensjonen ikke gjelder for Vestbredden og at artikkel 49 ikke gjelder for bosettingene i de okkuperte områdene: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>.

¹⁰ FNs sikkerhetsråds resolusjon 2334: <https://www.un.org/webcast/pdfs/SRES2334-2016.pdf>.

konfiskeringen av landområder og måten Israel bruker naturressursene på, er i strid med flere av forpliktelsene etter Haag-konvensjonene. Domstolen legger til grunn at Oslo-avtalen ikke gir Israel rett til å annektere deler av de palestinske områdene for å ivareta sine sikkerhetsbehov, og at den heller ikke gir Israel rett til å opprettholde sin tilstedeværelse i områdene. Domstolen konkluderer videre med at restriksjonene som Israel pålegger palestinerne i de okkuperte områdene, utgjør systematisk diskriminering på grunnlag av rase, religion eller etnisk opprinnelse, i strid med artikkel 2 og 3 i FNs konvensjon mot rasediskriminering (CERD), i tillegg til å være brudd med artikkel 2, nr. 1 og 26 i den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), og artikkel 2, nr. 2 i den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK).

Domstolen slår også fast at Israel er forpliktet til å gi full oppreisning for sine ulovlige handlinger, inkludert restitusjon og kompensasjon til den palestinske befolkningen. Restitusjon innebærer blant annet tilbakeføring av land og fast eiendom. Israel er også forpliktet til å evakuere bosettere, rive deler av muren og la palestinere som har blitt fordrevet under okkupasjonen, få vende tilbake til sine opprinnelige hjem.¹¹

I to andre pågående saker for ICJ om situasjonen på Gaza, anlagt etter 7. oktober 2023, skal domstolen ta stilling til om Israel bryter folkemordkonvensjonen på Gazastripen,¹² samt om Tysklands salg av våpen til Israel og støtte til israelske tiltak innebærer folkerettsstridig medvirkning til bl.a. folkemord eller krigsforbrytelser. Det er som nevnt ventet å ta flere år før endelig avgjørelse i disse sakene foreligger.

3.2.2 FNs undersøkelseskommissjon

Den 19. juni i år presenterte FNs uavhengige undersøkelseskommissjon en rapport om Israel-Hamas-krigen for FNs menneskerettighetsråd. Rapporten var den første grundige undersøkelse av konflikten av et FN-organ med slikt mandat, og dekket hovedsakelig perioden fra 7. oktober til 31. desember 2023.¹³ Rapporten konkluderte med at israelske myndigheter er ansvarlige for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten begått under militære operasjoner og angrep i Gaza siden 7. oktober 2023. Kommisjonen fant også at palestinske væpnede grupper er ansvarlige for krigsforbrytelser begått i Israel.

---

¹¹ Den internasjonale domstolens rådgivende uttalelse 19. Juli 2024:

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf>

¹² Domstolens pressemeldinger knyttet til den pågående rettsprosessen:

<https://icj-cij.org/case/192>

¹³ Kommisjonens rapport til Menneskerettighetsrådet (A/HRC/56/26):

<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ohchr.org%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocuments%2Fhrbodies%2Fhrcouncil%2Fsessions-regular%2Fsession56%2Fa-hrc-56-26-auv.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

Kommisjonens detaljerte bakgrunnsrapport ligger her:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session56/a-hrc-56-crp-4.pdf>

4 Etikkrådets arbeid

4.1 Saker knyttet til Vestbredden

Etikkrådets utgangspunkt har alltid vært at de israelske bosettingene på Vestbredden er ulovlige. Etter anbefaling fra Etikkrådet er til sammen ni selskaper så langt utelukket fra SPU på bakgrunn av virksomhet der. De første selskapene som ble utelukket fra fondet på denne bakgrunn, i 2009, var entreprenørselskaper som bygget israelske bosettinger, samt ett selskap som leverte overvåkningsutstyr til separasjonsbarrieren. Dette var den typen virksomhet som Etikkrådet da mente i størst grad understøttet den folkerettsstridige overføringen av israelske borgere til okkupert område og dermed kvalifiserte for utelukkelse fra fondet.

Når normbrudd er særlig grove, er det en høyere aktsomhetsforventning til selskaper. Særlig grove brudd innebærer at også selskaper med en svakere tilknytning til normbruddene kommer i Etikkrådets søkelys, og vil kunne anses å medvirke dersom de ikke handler for å redusere den etiske risikoen. I lys av eskaleringen av konflikten de senere årene har Etikkrådet skjerpet forventningen til selskapers aktsomhet, og har anbefalt utelukkelse av selskaper som leier ut industrilokaler samt bygger veianlegg for å betjene de israelske bosettingene. Dersom Etikkrådet blir kjent med at flere selskaper i SPU har virksomhet av denne typen vil rådet anbefale å utelukke dem.

Som nevnt har Etikkrådet i lang tid hatt oppmerksomhet mot saker knyttet til Vestbredden. Med utgangspunkt i den folkerettslige avklaringen av Israels okkupasjon av Vestbredden i år har Etikkrådet nå satt i verk en bredere gjennomgang av selskaper i fondets portefølje med tilknytning til selve okkupasjonen og av selskaper med ulik tilknytning til bosettingene. I lys av føringene som kan utledes av ICJs rådgivende uttalelse, vurderer Etikkrådet om selskaper med en mindre direkte tilknytning til normbruddene i OPT enn det som tidligere har vært lagt til grunn, også bør anbefales utelukket fra SPU.

Etikkrådet må til enhver tid forholde seg til at selskaper i SPU kan forbindes med grove normbrudd flere steder i verden. Likeså vil en rekke selskaper i fondets portefølje på ulikt vis og i ulik grad kunne knyttes til Israels okkupasjon av Vestbredden, eksempelvis gjennom produkter og tjenester de leverer til myndighetene eller tilbyr i de israelske bosettingene, eller via produkter som anvendes til formål som er i strid med folkeretten. Et anslag av hvor mange selskaper dette dreier seg om, er vanskelig å gi og vil avhenge helt av hvilken tilknytningsform som legges til grunn.

Etikkrådet tilstreber å praktisere retningslinjene på en konsistent måte og uavhengig av hvor normbruddene finner sted. I alle saker vurderer Etikkrådet først om de underliggende normbruddene er så grove eller systematiske at de kvalifiserer for utelukkelse. Systematikken er særlig viktig der selskapene som vurderes, ikke selv har direkte ansvar, men bidrar til normbrudd andre har ansvaret for. I dette ligger det en forutsetning om at et selskap må kunne forventes å ha kunnskap om at normbruddene pågår eller vil finne sted. Etter ICJs rådgivende rettsuttalelse i juli i år er risikoen for medvirkning til grove og systematiske normbrudd på Vestbredden uomtvistelig. I andre områder kan situasjonen være mer uklar.

Etikkrådet oppfatter det ikke slik at retningslinjene er ment å føre til utelukkelse fra SPU av selskaper med enhver form for tilknytning til folkerettsbrudd, hverken på Vestbredden eller i andre konfliktområder. Basert på de føringene som er gitt, har Etikkrådet utviklet noen

momenter som spiller inn i vurderingen av selskapers medvirkning. Et viktig moment er om selskapenes aktivitet har betydning for at normbruddet kan finne sted. Det må videre være sannsynlig at selskapenes aktivitet eller tilknytning som kan danne grunnlag for utelukkelse, vil vedvare. Rådet legger også vekt på om selskapenes bidrag er sporadiske eller om de har en permanent tilstedeværelse i det okkuperte området, samt om selskapene produserer og selger rent generiske produkter, eller om det er produkter eller tjenester som er spesielt tilpasset bruk i området.

Etikkrådets arbeid med selskaper med tilknytning til Vestbredden, går først og fremst ut på å klargjøre selskapenes forbindelse til normbrudd og vurdere om deres rolle er slik at den kvalifiserer for utelukkelse. Med utgangspunkt i dette kontakter Etikkrådet selskaper som er sentrale i opprettholdelsen av israelske bosettinger eller andre normbrudd. Så langt i år har rådet i denne forbindelse anbefalt å utelukke ett selskap i tillegg til de ni som fra før er utelukket. Føringene som kan utledes fra ICJs uttalelse fra juli i år tilsier at omfanget av utelukkelse av selskaper med forbindelse til Vestbredden etter hvert kan forventes å øke noe.

Hvert år går et betydelig antall selskaper ut eller inn av aksjeindeksen som fondet måles mot. Dette fører til en betydelig utskiftning av selskaper i fondets portefølje i løpet av et år, selv om antallet selskaper i fondet ikke nødvendigvis endrer seg så mye. Selskaper gjør over tid også endringer i sin virksomhet. Etikkrådets arbeid med dette sakskomplekset er derfor kontinuerlig, slik som det er for arbeidet med en rekke andre typer saker.

4.2 Saker knyttet til krigen i Gaza

Kort tid etter at Israel gikk i gang med sin offensiv på Gaza i oktober i fjor, gjennomgikk Etikkrådet SPUs portefølje for å identifisere selskaper som kunne komme til vurdering for utelukkelse. De fleste av selskapene Etikkrådet har vurdert når det gjelder tilknytning til krigen i Gaza, er våpenprodusenter. Basert på ordlyden i retningslinjenes § 4 c og Mestad-utvalgets utredning har Etikkrådet lagt til grunn at selskaper kan utelukkes hvis de selger våpentyper til Israel som særlig kan ramme sivile på Gaza. Leveransene av våpnene må være nylige eller pågående for at produsenten skal kunne utelukkes. Kriteriet gjelder dessuten bare for selskapers salg av våpen til *krigførende* stater. Produsenter av våpen som overføres mellom stater, hvor staten som selskapet selger til, ikke selv er den krigførende, har ikke den tilknytningen til normbruddet som retningslinjene krever, og er dermed ikke omfattet av kriteriet. Denne siste begrensningen har i praksis likevel hatt liten betydning ettersom de aktuelle selskapene er utelukket fra fondet av andre årsaker.

Våpenprodusenter trenger eksportlisens fra egne lands myndigheter for å kunne eksportere våpen. Ettersom våpenhandelsavtalen (ATT, *Arms Trade Treaty*) blant annet forbyr salg av våpen dersom det er fare for at våpnene kan bli brukt til folkemord eller krigsforbrytelser,¹⁴ vil konvensjonsparter trolig ikke gi lisens for eksport av våpen til Israel nå. Rettsprosesser som føres for ICJ og i ulike land etter januar 2024 har gitt innblikk i hvordan slike prosesser foregår i en del vestlige land. Det finnes selskaper i disse landene som inntil nylig har solgt våpen til Israel, men de kan ikke lenger eksportere våpen til Israel basert på tidligere gitte lisenser, slik Etikkrådet oppfatter det.

---

¹⁴ ATT: <https://thearmstradetreaty.org/>

Etikkrådets undersøkelser retter seg derfor nå først og fremst mot våpenprodusenter som har produksjon i land som ikke er tilsluttet ATT. Dette dreier seg i hovedsak om amerikanske selskaper. Ettersom de fleste amerikanske våpenprodusentene som har vært i fondet, også rammes av produktkriteriene for våpen (kjernevåpen eller klasevåpen), er det svært få aktuelle selskaper igjen i fondet. Omfanget av utelukkelse etter retningslinjens § 4 c ligger an til å være begrenset, og eventuelle anbefalinger fra Etikkrådet vil gjelde få, om noen, selskaper.

5 Oppsummering

I tråd med etablert praksis legger Etikkrådet til grunn at selskaper som opererer i konflikt-områder, må utvise særlig aktsomhet. Aktsomhetskravet skjerpes når normbruddene er alvorlige. I lys av utviklingen både i normgrunnlaget og i situasjonen i de okkuperte palestinske områdene, mener Etikkrådet at de etiske retningslinjene gir grunnlag for å utelukke noen flere selskaper fra SPU utover de som allerede er utelukket. Her, som ellers, vil Etikkrådet gjøre konkrete vurderinger av hvert enkelt selskaps tilknytning til de pågående normbruddene og risiko for å bidra til framtidige normbrudd.

Med vennlig hilsen

Svein Richard Brandtzæg

Leder,

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland

[Dokumentet er signert elektronisk]